

EmpowerMed

PRIPOROČILA ZA POLITIKE IN UKREPE ZA NASLAVLJANJE ENERGETSKE REVŠČINE

Vsebina

Uvod	3
Preseganje triade »nizki dohodki – slaba energetska učinkovitost – visoki izdatki«	4
Energetska revščina in spol	8
Energetska revščina poleti	10
Povezava med energetske revščino in zdravjem	14

O PROJEKTU: [HTTPS://WWW.EMPOWERMED.EU/](https://www.empowermed.eu/)

Projekt EmpowerMed je financiran v okviru programa Evropske unije za raziskovanje in inovacije Obzorje 2020 v skladu s pogodbo št. 847052. Za vsebino tega dokumenta so odgovorni izključno avtorji. Vsebina ne odraža nujno mnenja Evropske unije. Niti agencija CINEA niti Evropska unija nista odgovorni za kakršno koli uporabo informacij, ki jih vsebuje dokument.

UVOD

Glavni cilj projekta Opolnomočenje žensk za ukrepanje proti energetske revščini (angl. Empowering women to take action against energy poverty – EmpowerMed) je proučiti vidik spola v politikah energetske revščine ter opolnomočiti najbolj ogrožene, da ukrepajo in se osvobodijo energetske revščine, če je to le mogoče.

Politična priporočila za reševanje energetske revščine so bila oblikovana na podlagi praktičnih ukrepov za reševanje energetske revščine, s posebnim poudarkom na spolu, poletni energetske revščini in zdravju.

Vse več evropskih državljanek in državljanov ne zmore plačevati visokih stroškov za energijo in stanovanja. Hitro spreminjajoče se okoliščine energetske revščine, od situacije z boleznijo covid-19 do sedanje energetske krize, so pomembno prispevale k problemu energetske revščine v državah članicah in na ravni EU. Energetska revščina ne predstavlja več izziva samo za gospodinjstva z nizkimi dohodki – energetska kriza, stanovanjska kriza, nezaposlenost in rastoči bivanjski stroški vodijo v razmere, v katerih bi se lahko z izzivom energetske revščine kmalu soočila tudi gospodinjstva s srednjimi dohodki.

Prednostno bi bilo treba obravnavati ljudi, ki jim grozi energetska revščina, najemnike neprofitnih stanovanj ter gospodinjstva z nižjimi in srednjimi dohodki, na nacionalni ravni pa bi bilo treba oblikovati ukrepe, ki bi jim pomagali.

Te ukrepe je treba vključiti tudi v trenutno prenovu nacionalnih energetske in podnebne načrtov. Poleg novih finančnih instrumentov, oblikovanih v okviru sistema EU za trgovanje z emisijami (ETS), bi se morali instrumenti, kot so načrt za okrevanje NextGenerationEU, Sklad za pravičen prehod (JTF) ter Mehanizem za okrevanje in odpornost že uporabljati

tudi za financiranje ukrepov zmanjševanja energetske revščine.

V okviru projekta EmpowerMed je bilo v obdobju 2021–2022 izvedenih nekaj različnih praktičnih dejavnosti za reševanje energetske revščine v Sredozemlju s poudarkom na zdravju in ženskah. Na podlagi spoznanj in izkušenj, pridobljenih med izvajanjem projekta, pa tudi na podlagi rezultatov terenskih raziskav partnerji projekta EmpowerMed predlagajo naslednji sveženj priporočil. Priporočila so razdeljena v štiri sklope: splošna priporočila o energetske revščini, priporočila o energetske revščini in spolu, priporočila o poletni energetske revščini ter priporočila o energetske revščini in zdravju.

PRESEGANJE TRIADE »NIZKI DOHODKI - SLABA ENERGETSKA UČINKOVITOST - VISOKI IZDATKI«

1.1. Reševanje energetske revščine s celostnimi politikami

Za uspešno spopadanje z energetske revščino je potrebno spoznanje, da vzroki zanjo segajo precej globlje od triade »nizki dohodki – slaba energetska učinkovitost – visoki stroški«, ki predstavlja običajni okvir naslavljanja energetske revščine. Evropske in nacionalne strategije ne upoštevajo dovolj, da so vzroki energetske revščine bolj strukturni; segajo vsaj na področja socialnih politik, politike enakosti spolov, politike dela, energetske, podnebne, davčne, socialne, stanovanjske in zdravstvene politike. Sektorsko zasnovane politike zmanjševanja in blaženja energetske revščine (kot je direktiva o energetske učinkovitosti) vsekakor pomenijo korak v pravo smer, a so še vedno nezadostne, zato je treba politike bolj povezovati in zagotavljati skladnost med njimi.

posamezne družbene skupine, ter opredelili in premagali izzive, ki omejujejo sodelovanje različnih družbenih skupin v procesih odločanja o energiji.

Sodelovanje akterjev je nujno za medsebojno učenje in izmenjavo dobrih praks med institucijami, ki se lahko spopadajo z energetske revščino. Potrebno je sodelovanje med zasebnimi in javnimi pobudami za zmanjšanje energetske revščine (socialne službe, NVO, ki se ukvarjajo s pravicami žensk in s človeškimi pravicami, socialna podjetja, energetska podjetja, energetske zadruga, zdravstveni delavci, stanovanjska podjetja itd.). To sodelovanje bi spodbudilo razvoj preglednejšega ekosistema, razširjanje celovitih pristopov in združevanje virov.

Številne sedanje politike bi lahko vplivale na blaginjo gospodinjstev ter na stopnjo energetske revščine. Na primer, davki na ogljik, ki se brez razlikovanja uporabljajo za energijo ali potrošniško blago, lahko resno vplivajo na dohodke gospodinjstev in povečajo energetske revščino. Potrebna je medsektorska analiza in bolj razčlenjeni podatki, da bi lahko bolje razumeli, kako energetske prehod vpliva na

1.2. Boljša in pravičnejša delovna mesta v okviru energetskega prehoda

Negotove zaposlitve in nekakovostna delovna mesta ljudi ter skupnosti potiskajo v ranljiv položaj. **Energetski prehod je priložnost, da se odzovemo na izredne podnebne razmere in hkrati zagotovimo večjo pravičnost in socialno povezanost, predvsem z ustvarjanjem delovnih mest na področju trajnostnega razvoja. Energetski prehod ustvarja delovna mesta** v sektorjih, povezanih s prenovo stanovanj, razvojem pametnih omrežij, zmogljivostmi obnovljivih virov energije in energetskimi skupnostmi, razogljičenjem itd. Zaradi patriarhalno ukrojene družbe in s spolum pogojenih ovir ta delovna mesta zasedajo predvsem zdravi moški z akademsko izobrazbo. Politike zaposlovanja bi morale upoštevati vseživljenjsko učenje, da bi okrepile položaj in gospodarsko udeležbo tistih skupin, ki živijo v revščini, zlasti v energetski revščini, torej žensk, etničnih manjšin in ljudi, ki se soočajo z različnimi ovirami.

Za ustvarjanje kakovostnih delovnih mest, ki temeljijo na lokalnih razmerah in potrebah ljudi, morajo biti glavna motivacija podjetij družbeni učinki. Na primer, delovna mesta naj bodo prijazna do spolov in družin ter omogočajo kombiniranje plačanega dela in neplačanega skrbstvenega dela, kot je skrb za otroke ali druge družinske člane. Prav tako je treba **ženske že zgodaj vključevati v področja naravoslovja, tehnologije, inženirstva in matematike (področja STEM), da bi odpravili stereotipe o spolu in zagotovili spolno pravično preoblikovanje sektorjev**, v katerih prevladujejo moški, kot je na primer energetika.

»Zelena« delovna mesta naj bodo vključujoča, oblikovalci politik pa morajo dati prednost ranljivim ljudem in skupnostim, da bodo lahko ti izkoristili priložnosti, ki jih prinaša zeleni dogovor. To pomeni, da se je treba od njih učiti in jih obravnavati kot del rešitve. Ljudem in skupnostim, na katere energetskega prehod najbolj vpliva, morajo pristojni organi, kot so zavodi za zaposlovanje, v sodelovanju z lokalnimi podjetji zagotoviti poklicno usposabljanje. Na ta način postanejo del rešitve: lahko vzdržujejo prenovljene stavbe ali naprave za obnovljive vire energije. To ustvarja pozitiven krog: energetskega prehod zadovolji potrebe skupnosti po obnovljivi energiji, hkrati pa spodbuja lokalno gospodarstvo in ustvarjanje

novih delovnih mest. Ženske imajo kot ključne nosilke sprememb pomembno vlogo v več segmentih energetske vrednostne verige, ne le kot odjemalke energije, temveč tudi kot lastnice podjetij ali ponudnice storitev.

1.3. Pravno zavezujoča prepoved odklopov v vseh državah članicah

Prepoved odklopa energije energetsko revnim bi bilo treba vključiti v zakonodajo na nacionalni ravni. V nekaterih državah te določbe že obstajajo, a niso vključene v zakonodajo ali pa so za energetska podjetja prostovoljne. V Španiji je bil na primer leta 2021 sklenjen vladni sporazum, ki obravnava dve glavni odprti vprašanji: nakopičeni dolg in prihodnja neplačila. Na podlagi sporazuma mora večnacionalno podjetje Endesa odpisati 100 % neplačanih računov za ranljive družine med julijem 2015 in decembrom 2018. Dolg, ki se je nabral v letih 2019 in 2020 in je ocenjen na več kot 21 milijonov EUR, bo enakomerno razdeljen med podjetje in državo. Družba Endesa bo po ocenah skupaj odpisala približno 28 milijonov EUR. S tem sporazumom je bil dopolnjen katalonski zakon 24/2015, ki je prepovedoval prekinitev dobave ranljivim gospodinjstvom. Prihodnja neplačila bodo reševali s solidarnostnim skrbstvenim skladom, ki bo prizadetim osebam omogočil, da bodo za svoje račune plačevali precej manj, s čimer bo preprečeno nastajanje novih dolgov. Družba Endesa in državna uprava bosta v ta sklad prispevali po 50 %.

V nekaterih državah zakon prepoveduje odklop energije ranljivim potrošnikom, vendar izvajanje ukrepov ni natančno spremljano (na primer na Hrvaškem). Energetska podjetja morajo pred izvedbo odklopa preveriti status potrošnika ter razloge za dolg pri socialnih službah, brez privoljenja katerih odklopa ni mogoče izvesti.

1.4. Podpiranje neprofitnih in občinskih stanovanj

Socialno in solidarnostno gospodarstvo je pomembno za sektor prenove stanovanj. To lahko na primer pomeni spodbujanje zasebnih naložb v kakovostna cenovno dostopna stanovanja, oblikovanje javnih jamstev za dostopnost najemnin pri zasebnih lastnikih ali celo spodbujanje alternativnih modelov lastništva stanovanj, kot so zadruga. Za to so potrebni ukrepi na ravni sosesk in večstanovanjskih stavb, ne le na ravni posameznih enot. Z dajanjem prednosti tovrstnim neprofitnim stanovanjem bi bilo treba preprečevati špekulacije, zlasti s praznimi stanovanji, omejevati zviševanje najemnin in preprečevati izselitve zaradi gentrifikacije in delitve stanovanj. Lastnike je treba podpirati pri vključevanju v te oblike solidarnostnih stanovanj. Zagotoviti jim je treba prednostni dostop do enotnih javnih kontaktnih točk za podporo energetske prenove stanovanj, olajšati birokracijo ter zagotoviti, da bodo prenove deležni tisti, ki jo najbolj potrebujejo.

Lastnike je treba podpirati pri vključevanju v te oblike solidarnostnih stanovanj.

1.5. Sistem zasebnega najema

Zasebni najemni sektor in zasebni najemodajalci pogosto niso posebej obravnavani v programih energetske učinkovite prenove. V številnih državah to predstavlja resno težavo in povzroča sistemske nepravilnosti. V nekaterih primerih zasebni najemniki ne vidijo koristi dodatnih naložb v energetske učinkovite prenove, saj sami ne žrtvujejo kakovosti svojega življenja niti ne plačujejo visokih stroškov za energijo. Lahko bi rekli, da vidijo le negativne plati

tovrstne prenove v smislu visokih finančnih naložb, ne pa tudi koristi zagotavljanja boljših življenjskih pogojev za svoje najemnike. Javne politike še niso našle načina za vključitev zasebnega najemnega sektorja v razpravo o zmanjševanju energetske revščine, tako da bi temu sektorju zagotovile oprijemljive koristi. Posodabljanje stavbnega fonda ne bi smelo voditi do cenovno nedostopnih stanovanj, gentrifikacije in segregacije – izvajane javne politike in ukrepi za energetske učinkovitost v stavbnem sektorju pa bi morali to preprečiti. V nasprotnem primeru bi izvajanje ukrepov za energetske učinkovitost v gradbenem sektorju zgolj ustvarilo začarani krog – prisililo bi tiste, ki potrebujejo pomoč, da se preselijo v cenejše in ponovno energetske neučinkovite stavbe.

1.6. Zaščita žensk pred naraščajočimi stroški in razlikami v plačilu

V večini družb ženske zaradi spolnih vlog prevzemajo neplačano skrbstveno delo ali pa opravljajo premalo plačana dela (s krajšim delovnim časom), zaradi česar nastajajo razlike

v plačilu in pokojninah med spoloma. Poleg krepitve gospodarske udeležbe žensk (npr. kot zaposlenih ali podjetnic v energetske sektorju) bi bilo treba pri podeljevanju nepovratnih sredstev iz proračuna uporabljati tudi kazalnike za načela enakosti spolov. S tem bi zagotovili, da bi ženske z nizkimi dohodki prejele finančno podporo za ukrepe energetske učinkovitosti. Proračunsko načrtovanje na podlagi spola je mogoče uporabljati kot orodje za zagotavljanje spolne pravičnosti politik na področju energetske revščine, zato bi ga bilo treba pogosteje uporabljati za razčlenitev in razdelitev javnih prihodkov in izdatkov, saj ti vplivajo na energetske revne. Poleg tega je treba pripraviti podrobnejše načrte o tem, kako zagotoviti, da se najemnine in drugi

stanovanjski stroški zaradi prenove ne bi povečali in nesorazmerno prizadeli žensk.

1.7. Ukrepi za opolnomočenje ljudi za ukrepanje

Neposredna, participativna demokracija, odprt dialog in transparentna posvetovanja bi povečali zaupanje, preprečili zeleno zavajanje in spodbudili sodelovanje. Organizacija participativnih procesov in dogodkov, na katerih bi sodelovali državljanke in državljani, nevladne organizacije, lokalni organi in energetska podjetja, bi ljudem omogočila aktivnejše sodelovanje v procesu odločanja in vpliv na energetski sektor. Participativne procese je treba organizirati tako, da bodo vključeni tudi ranljivi deli prebivalstva, ki v takšnih procesih običajno ne želijo sodelovati, saj svoje ranljivosti ne želijo izpostavljati. Okrepiti je treba posebne oddelke podjetij, ki se ukvarjajo z ranljivimi osebami in ljudmi v različnih okoliščinah.

Pravila za energetske skupnosti in zadruga bi morali oblikovati tako, da bi ranljivim ljudem omogočila lažjo včlanitev, na primer s poenostavljenimi pravili za članstvo, z obvezno finančno podporo za ranljive osebe ali z zagotavljanjem brezplačne ali cenejše energije za ranljive osebe. Spodbujati je treba obveščanje in ukrepe za spodbujanje sodelovanja ljudi. Širše je treba spodbujati vključevanje in zaposlovanje različnih družbenih skupin, lajšanje predpisov o energetskem trgu za energetske skupnosti ter ureditev tehnologij obnovljivih virov energije (npr. priključnih balkonskih fotovoltaičnih modulov), da jih bodo lahko uporabljali vsi. Osredotočiti se je treba na ljudi, ki potrebujejo energijo in ki bi lahko imeli največ koristi od energije, proizvedene v energetskih skupnostih. Projekti trajnostne energije in energetskih skupnosti državljanek in državljanov bi morali biti posebej dostopni

ženskam, ki živijo v energetske revščini, tudi če te niso vključene v sam projekt. Spodbujanje ženskih energetskih skupnosti (ali energetskih zadrug, ki jih vodijo ženske) bi moralo imeti prednost, saj so ženske ranljivejše za posledice podnebne in energetske krize.

Za ranljive ljudi – zlasti za ženske – je nujno usposabljanje o tehničnih vidikih obnovljivih virov energije, na primer o namestitvi fotovoltaičnih panelov in sprejemnikov sončne energije ali o pomenu energetskih skupnosti državljanek in državljanov. Posebno usposabljanje za ženske bi morali spodbujati in podpirati lokalni organi, občine in lokalne oblasti. Tovrstna usposabljanja bi morala biti brezplačna in na voljo vsem, ki jih zanima možnost pridobivanja lastne energije.

1.8. Prenova nacionalnih energetsko podnebnih programov kot priložnost za vključujočo in spolno pravično politiko energetske revščine na nacionalni ravni

Države članice bi morale razviti celovit pristop k reševanju energetske revščine v skladu s skupnim strateškim okvirom EU.

Prenova nacionalnih energetskih in podnebnih načrtov sredi leta 2023 je priložnost za države članice, da okrepijo svoja prizadevanja ter v te dokumente vključijo ukrepe, kazalnike in mehanizme spremljanja za zmanjševanje energetske revščine. S poročanjem o doslej izvedenih ukrepih in prenovi energetskih in podnebnih načrtov lahko države članice podrobno analizirajo dejavnike energetske revščine in spoznajo, da ti presegajo samo revščino ali omejujočo kombinacijo dejavnikov »nizki dohodki – visoki izdatki – nizka energetska učinkovitost«, ter v razvoj novih ukrepov vključijo tudi druge sektorje.

ENERGETSKA REVŠČINA IN SPOL

Pri globalnem energetskega prehodu so potrebni talent in znanja vseh, zlasti žensk. Vendar so ženske v energetskega sektorju še vedno premalo zastopane. Nezavedni predsodki in diskriminacija na podlagi spola se iz sektorja fosilnih goriv prenašajo tudi v sektor obnovljivih virov energije.

Dostop do energije prinaša številne pozitivne vplive na spodbujanje enakosti spolov. Ženske imajo kot ključne nosilke sprememb v več segmentih energetske vrednostne verige pomembno vlogo, in sicer kot odjemalke energije, lastnice podjetij, ponudnice storitev in oblikovalke politik.

Uporabiti je treba inovativne, multidisciplinarnе in participativne metode in tako ženskam, ki se soočajo z energetskega revščino, zagotoviti orodja, s katerimi bodo lahko začele transformativne spremembe v domačih praksah rabe energije ter prispevale k zmanjšanju energetskega revščine.

1.11. Opredelitev energetske revščine, ki upošteva vidike spola in presečne vidike

Pri opredelitvi energetske revščine je treba upoštevati medsektorski pristop na podlagi spola. Izrecno bi lahko rekli, da lahko dejavniki, kot so dohodek, spol, rasa, starost, invalidnost in geografska lega, vplivajo na ranljivost posameznikov za energetskega revščino in jih je zato treba upoštevati pri oblikovanju rešitev. **Glede tega bi bilo pomembno izvesti medsektorsko analizo spola**, ki bi zagotovila potrebne podatke in informacije za vključitev vidika spola v politike, programe in projekte ter omogočila oblikovanje ukrepov,

ki naslavlja neenakosti med spoloma in zadovoljuje različne potrebe žensk in moških v vsej njihovi raznolikosti. Zato je nujno treba poglobiti razumevanje spolno pogojene energetske revščine ter zavedanje, da je energetskega revščina vprašanje spola.

Projekt EmpowerMed uporablja naslednjo opredelitev, ki sta jo razvila Bouzarovski in Petrova: **energetskega revščina nastopi, ko gospodinjstvo ne more doseči minimalne ravni porabe energije v gospodinjstvu, potrebne za zadovoljevanje osnovnih potreb in učinkovito sodelovanje v družbi**¹. Gre za posebno obliko materialnega pomanjkanja, ki je izrazito spolno pogojeno in dokazano vpliva na telesno in duševno zdravje. Države članice pozivamo, naj pri oblikovanju lastnih opredelitev uporabijo to opredelitev energetske revščine, ki upošteva vidik spola in zdravstveni vidik.

Države članice pozivamo, naj pri oblikovanju lastnih opredelitev uporabijo to opredelitev energetske revščine, ki upošteva vidik spola in zdravstveni vidik.

1 Bouzarovski, S. in Petrova, S. A global perspective on domestic energy deprivation: Overcoming the energy poverty-fuel poverty binary. Energy Res. Soc. Sci. 2015, 10, 31-40.

1.12. Ozaveščanje o spolnih in medsektorskih vidikih energetske revščine

Ozaveščanje o vprašanih, povezanih s spolom in drugimi družbenimi kategorijami, ki se med seboj prepletajo, ter o energetske revščini je še vedno zelo pomembno. Pri ozaveščanju in krepitvi zmogljivosti – vključno z izboljšanjem strokovnega znanja na tem področju – na področju spola in energetske revščine obstaja velik primanjkljaj, zlasti med oblikovalci politik in odločevalci. Okrepiti je treba razumevanje spolno pogojene energetske revščine, pa tudi zavedanje, da je energetska revščina vprašanje spola.

1.13. Zbiranje podatkov o energetske revščini, razčlenjenih po spolu, z vidika medosebnih povezav (rasa, starost, družbeni sloj ...)

Razen redkih študij primerov in majhnih vzorcev **EU nima na voljo podatkov, razčlenjenih po spolu, starosti in invalidnosti, ki bi se nanašali na rabo energije** in zlasti na energetske revščine. Zaradi pomanjkanja podatkov, razčlenjenih po spolu, se bodo obstoječe neenakosti verjetno še okrepile in utrdile začarani krog med pomanjkanjem podatkov in odsotnostjo popravilnih ukrepov. Dobri podatki so osnova za oblikovanje politik in omogočajo primerjalno analizo ter spremljanje napredka. Primerno bi bilo, da bi spodbujali tudi analizo podatkov, razčlenjenih po spolu, z medsektorskega vidika.

1.14. Prilagojeni kazalniki energetske revščine

Pomemben korak pri oblikovanju politik o energetske revščini z upoštevanjem spolnih razlik bi bil razvoj kazalnikov energetske revščine, ki bi upoštevali razlike glede na spol in večplastnost podatkov. Revizija nacionalnih energetskih in podnebnih načrtov držav članic EU bi lahko bila dobra priložnost za razvoj kazalnikov energetske revščine, ki bi upoštevali spol.

1.15. Prednostno vključevanje žensk v usposabljanje in delovna mesta, povezana s prenovo stavb in obnovljivimi viri energije

Razmisliti je treba o ustvarjanju prednostnih možnosti za enakopravno udeležbo žensk na delovnih mestih v gradbeništvu in na delovnih mestih, povezanih z uvajanjem obnovljivih virov energije. Prav tako je treba skrbno preučiti usposabljanje ter pridobivanje spretnosti in kvalifikacij in, kjer možno, prednostno vključevati ženske. **Pomanjkanje žensk v energetske sektorju je mogoče pripisati izobraževalnemu sistemu in pomanjkanju žensk, vpisanih v programe na področjih STEM.** Zato bi moral biti eden od ukrepov za povečanje števila žensk v energetske sektorju in sektorju »zelenih delovnih mest« zagotavljanje več priložnosti za ženske, zlasti za tiste z nižjimi dohodki, da se že v zgodnji mladosti vpišejo na področja STEM. Boj proti spolnim stereotipom na vseh ravneh, vključno z izobraževanjem, je ključnega pomena za preseganje družbenih norm in zagotavljanje vključevanja žensk v sektorje, v katerih tradicionalno prevladujejo moški, kot je energetika. S tem bi lahko sprožili učinek prelivanja in povečali število žensk v energetske sektorju.

ENERGETSKA REVŠČINA POLETI

Energetska revščina je globoko zakoreninjena v naši sedanji gospodarski in družbeni ureditvi, vendar se je razprava o tej vrsti revščine doslej običajno nanašala na zimsko energetske revščino in nezmožnost ohranjanja dovolj toplega doma. Zaradi podnebne krize in vse višjih temperatur poleti moramo pri razpravi o energetske revščini upoštevati širši kontekst in v razpravo vključiti poletno energetske revščino – ter nezmožnost zagotavljanja primerno ohlajenega bivališča.

Nekatera območja, ki jih poletna energetska revščina najbolj ogroža – obalna mestna območja v jugovzhodni Evropi in Sredozemlju – so priljubljene turistične točke, kjer prihaja do napetosti med povpraševanjem domačinov in turistov po stanovanjih. Zaradi teh napetosti gospodinjstva z nizkimi dohodki težko najdejo ustrezna stanovanja. Za odpravljanje poletne energetske revščine je potrebno spremeniti sedanje stanovanjske politike in strategije za razvoj turizma na določenih območjih in tako zagotoviti, da širitev turizma in energetska obnova stavb ne bosta povečali strukturne nepravilnosti, ki lahko vodi do cenovno nedostopnih stanovanj, gentrifikacije in segregacije.

Poleg tega na razmere v jugovzhodni Evropi in sredozemskih obalnih mestnih območjih negativno vplivajo negotova, sezonska in neakovostna delovna mesta, ki so posledica turizma, v nekaterih primerih pa tudi ribištva in pristanišč. Politike dela je treba preoblikovati, da bi odpravili ali vsaj drastično zmanjšali število nizkokakovostnih in negotovih delovnih mest ter se osredotočili na kakovostne zaposlitve z dostojnim dohodkom. **Politike dela morajo biti proaktivno usmerjene k najbolj ranljivim ljudem in skupnostim.**

Zaradi nadpovprečne razširjenosti energetske revščine v Sredozemlju je treba posebno pozornost nameniti regionalnim dejavnikom ranljivosti in rešitvam, prilagojenim socialno-okoljskim razmeram na obalnih območjih.¹

1.16. V razpravi o energetske revščini je treba izpostaviti poletno energetske revščino

Poletni energetske revščini je še vedno posvečene premalo pozornosti, čeprav številni raziskovalci zagovarjajo celoletno konceptualizacijo tega vprašanja, ki vključuje vse energetske storitve gospodinjstev. Prvi izziv je razumeti in analizirati pojav poletne energetske revščine. Nujno potreben prvi korak je zbiranje podatkov o poletni energetske revščini, potrebah po energiji in dejanskem povpraševanju po končni energiji za hlajenje prostorov v stanovanjskih stavbah, razpoložljivosti hladilnih sistemov v stanovanjskih stavbah in vplivih poletne energetske revščine na zdravje. Medtem ko statistični podatki o zimski energetske revščini obstajajo, je na voljo le malo podatkov o poletni energetske revščini. **Z boljšim in širšim razumevanjem energetske revščine bo mogoče bolje oceniti težave in najti boljše rešitve za prizadete ljudi.** Pomembno je tudi spremljanje trendov, zato podatkov ne bi smeli zbirati le občasno, temveč tako, da bo mogoče spremljanje trendov poletne energetske revščine. Pomembno bi bilo tudi raziskati, kako najbolje vključiti vidike poletne energetske revščine v opredelitve energetske revščine.

1 <https://www.empowermed.eu/wp-content/uploads/2020/07/D1.3-Report-on-previous-experiences-Final-for-Web.pdf>

1.17. Poletna energetska revščina v načrtih za prilagajanje podnebnim spremembam

V akcijskem načrtu za trajnostno energijo in podnebje (SECAP) ter v drugih vrstah načrtov za prilagajanje podnebnim spremembam in njihovo blažitev, ki se pripravljajo na lokalni ravni, mora biti posebej omenjena poletna energetska revščina. Konvencija županov bi morala v svoje smernice vključiti posebna priporočila za lokalne organe, naj ti oblikujejo ukrepe za reševanje te težave. Scenariji vročinskih valov in ukrepi za odzivanje na ekstremne vremenske razmere imajo velik vpliv na blaginjo in tudi na infrastrukturo določenih območij. **Podnebna kriza vpliva na urbanistično in prometno načrtovanje ter povečuje potrebo po hlajenju javnih in zasebnih stavb.** Potreba po načrtovanju in prenovi stavb bi morala temeljiti na posledicah predvidenih podnebnih scenarijev povečanja potreb po hlajenju, in ne na preteklih podnebnih podatkih. Načrte prilagajanja je treba posebej prilagoditi najbolj ranljivim in jih dobro vključiti v podnebno politiko EU ter v nacionalne in lokalne podnebne strategije.

1.18. Prostorski in urbani ukrepi bi morali naslavljanje vse večjo težavo poletne energetske revščine

Pomembni so posegi v urbanem prostoru, namenjeni zmanjševanju toplotnih otokov v urbanih območjih, na primer vključevanje zelenih površin in mestnih sistemov senčenja. Ker se ljudje, ki trpijo zaradi pregretyh stanovanj, z vročino pogosto spoprijemajo tako, da več časa preživijo v hladnejših prostorih zunaj doma, na primer pri prijateljih, v klimatiziranem nakupovalnem središču, v knjižnici ali v parku na prostem, imajo lahko posegi v mestih pomembno vlogo pri reševanju poletne energetske revščine. Strategije urbanih posegov segajo od uporabe vegetacije (za senčenje in evapotranspiracijo) v parkih, na ulicah, zasebnih vrtovih, zelenih strehah ali zelenih fasadah do ukrepov urbanističnega načrtovanja (gostota in geometrija stavb), uporabe vodnih teles za hlajenje ter uporabe materialov z visokim albedom za izdelavo streh in pločnikov. Najučinkovitejši ukrep se zdi zelena vegetacija, ustvarjanje več zelenih javnih površin pa je razmeroma poceni in ga ljudje splošno sprejemajo. Bistvenega pomena je zagotavljanje dostopa do zelenih površin za vse dele skupnosti.

Vendar je treba poudariti, da ljudem, ki jih je prizadela poletna energetska revščina, zagotavljanje dostopa do parkov ali podnebnih zatočišč (kot so hlajene knjižnice) ne more nadomestiti domov z zdravim toplotnim ugodjem. Domovi morajo ljudem zagotavljati zadostno zavetje.

1.19. Več zelenih površin v mestih

Vse pogostejši vročinski valovi ter veliko število tropskih dni in noči vplivajo na zdravje in dobro počutje ljudi v energetske revnih gospodinjstvih. Visoke temperature povzročajo pregrevanje in dehidracijo, v povezavi z boleznimi srca in ožilja pa lahko povzročijo tudi smrt. Zelene površine preprečujejo nastanek toplotnih otokov ter zmanjšujejo vročino in pregrevanje. Spremeniti je treba lokalne urbanistične načrte in povečati naložbe v ustvarjanje zelenih površin na mestnih območjih. Spodbujati je treba sajenje dreves ter nameščanje senčil pred stavbe ter na okna in balkone.

1.20. Uporaba dostopnih nizekotehnoloških rešitev in pasivnega hlajenja

Toplotna izolacija za zmanjšanje potreb po ogrevanju pozimi lahko poveča tudi odpornost na poletno vročino, zato je prvi korak v pravo smer. Vendar pa so potrebni dodatni ukrepi za zagotovitev manjše stopnje pregrevanja. Na odpornost in zmanjšanje pregrevanja pomembno vpliva tudi vedenje prebivalcev.

Kadar ni mogoče najti druge rešitve in je ogroženo zdravje ljudi, je treba uporabiti klimatsko napravo. Vendar pa povečana uporaba klimatskih naprav v gospodinjstvih vzbuja skrb – ne le zato, ker te naprave poleti povečujejo pritisk na električno omrežje (ki bi lahko v kombinaciji s potrebami po hlajenju nestanovanjskih stavb, kot so hoteli in pisarne, postal neobvladljiv), temveč tudi zato, ker je v nasprotju s cilji varstva podnebja. Potencialno lahko vpliva tudi na finančno ranljivost gospodinjstev. Oblikovalci politik bi morali spodbujati nadaljnje izboljšanje učinkovitosti klimatskih naprav, vendar bi se morali najprej osredotočiti na ukrepe za hlajenje, ki ne zahtevajo klimatskih naprav, kot je naravno in pasivno hlajenje.

Pasivno hlajenje vključuje vse naravne ali pasivne tehnike, ki pomagajo ohranjati toplotno udobje v prostoru ob minimalnem ali ničelnem vnosu energije. Slednje lahko temeljijo na:

- **preprečevanju dostopa sončni toploti:** (rastlinska) senca, (rastlinska ali vodna) streha, izboljšanje lastnosti stekel, bela barva zunanjih površin;
- **modulaciji toplote z uporabo toplotne mase stavb:** učinkovit ukrep za zmanjšanje temperaturnih nihanj podnevi, vendar počasnejše zniževanje temperature zraka ponoči; ter

- **odvajanju toplote:** naravno prezračevanje, uporaba zemlje kot ponora toplote (toplotni izmenjevalniki zemlja – zrak) in hlajenje z izhlapevanjem (neposredno in posredno).

Za izboljšanje zunanjega mestnega okolja in odpravo toplotnih otokov je mogoče uporabiti tudi tehnike in sisteme pasivnega hlajenja. Pričakovani prihranki energije lahko dosežejo 70 % v primerjavi z običajnimi klimatiziranimi stavbami. Poudariti je treba, da morajo tehnične posege spremljati tudi jasne strategije, s katerimi prebivalcem omogočimo nadzor nad temperaturo v notranjih prostorih (npr. z uporabo naravnega prezračevanja).

Rešitve za hlajenje morajo biti osredotočene na uporabnika in ne le na tehnologijo. Upoštevati je treba pasivne in tehnične rešitve za zmanjšanje potreb po energiji za hlajenje v stavbah, ki uporabnikom omogočajo interakcijo s stavbo, da se prilagodijo notranjemu okolju. Pri izbiri najprimernejših posegov je treba upoštevati stanovalce in njihove profile.

Omogočanje ranljivim osebam, da sodelujejo pri energetskem prehodu, je vse bolj aktualno, vendar je njihovo sodelovanje v skupnostih na področju energije iz obnovljivih virov še vedno treba bolj podpreti

1.21. Uporaba obnovljivih virov energije za odpravljanje poletne energetske revščine

Izkoriščanje potenciala obnovljivih virov energije pri ukrepih proti poletni energetske revščini je rešitev, ki je koristna za vse. Na voljo je široka paleta rešitev za hlajenje iz obnovljivih virov, zato jih je treba bolj vključiti v ukrepe proti poletni energetske revščini. Prav tako je treba spodbujati sodelovanje ranljivih oseb pri splošni uporabi obnovljivih virov energije.

Omogočanje ranljivim osebam, da sodelujejo pri energetskem prehodu, je vse bolj aktualno, vendar je njihovo sodelovanje v skupnostih na področju energije iz obnovljivih virov še vedno treba bolj podpreti. Potrebujemo prožna pravila za članstvo v tovrstnih skupnostih,

da bodo te dostopne vsem. Skupnosti na področju energije iz obnovljivih virov je treba podpreti tudi s poenostavitvijo predpisov o energetskega trgu, da bodo lahko energetski akterji uskladili svoje poslanstvo energetskega prehoda s socialnim namenom. Med možnimi ukrepi za uporabo obnovljivih virov energije za pravičen energetske prehod, ki bo koristil vsem, sta sodelovanje z ranljivimi gospodinjstvi in spodbujanje lokalnih partnerstev. Treba bi bilo urediti regulativne postopke za izkoriščanje dostopne tehnologije obnovljivih virov (npr. priključnih balkonskih fotonapetostnih modulov) in tako olajšati njihovo uporabo.

Ker ljudje, ki jih je prizadela energetska revščina, običajno nimajo dovolj sredstev za naložbe v sisteme obnovljivih virov energije, je **treba razviti alternativne sheme financiranja**, da bodo imeli ranljivi deli prebivalstva dostop do tovrstnih sistemov.

Med razpoložljivimi tehnologijami ima lahko pomembno vlogo pri hlajenju prostorov daljinsko hlajenje, ki temelji na obnovljivih virih energije. Z vzpostavitvijo decentraliziranih obratov za daljinsko hlajenje na mestnih območjih z visoko gostoto povpraševanja po hladu je mogoče povečati prožnost oskrbe s hladom, saj takšni obrati zmanjšujejo obremenitev elektroenergetskega sistema.

POVEZAVA MED ENERGETSKO REVŠČINO IN ZDRAVJEM

Kljub relativno maloštevilnim obstoječim raziskavam je vse bolj jasno, da energetska revščina negativno vpliva na zdravje ljudi. Kljub temu pa razsežnosti rabe energije (ne le energetske revščine), povezane z zdravjem ljudi, v projektih EU večinoma še vedno niso upoštevane¹. Po podatkih, zbranih v okviru projekta EmpowerMed, **prebivalci, ki jih je prizadela energetska revščina, pogosteje navajajo, da jih pestijo zdravstvene težave ali da trpijo za dolgotrajno boleznijo kot ljudje**, ki jih energetska revščina ni prizadela (54 % proti 37 %). Najpogostejša kronična zdravstvena težava je visok krvni tlak, sledijo migrene, depresija in občutek tesnobe. Razpoložljivi podatki kažejo, da obstaja močna povezava med energetska revščino in samooceno zdravja: ljudje, ki trpijo za energetska revščino, ocenjujejo svoje zdravje slabše kot ljudje, ki jih energetska revščina ni prizadela.

1.22. Vključevanje zdravstvenih delavk in delavcev, ki so v stiku z ljudmi, v boj proti energetska revščini

An increasing number of stakeholders V strategije za ublažitev energetske revščine je vključenih vse več zainteresiranih strani, vendar imajo mnogi premalo strokovnega znanja in preslab dostop do človeških, materialnih in finančnih virov, da bi lahko razumeli in obravnavali kompleksnost tega pojava. Za izboljšanje njihovih zmogljivosti je treba pri zdravstvenih delavkah in delavcih, ki potencialno prihajajo v stik z ljudmi, ki trpijo za energetska revščino, poglobiti znanja in spretnosti. Tako na primer zdravstveni ali socialni delavci potrebujejo širše znanje o razsežnostih energetske revščine, da bodo lahko presegli tradicionalni ločeni pristop.

Potrebujejo tudi socialne in vedenjske veščine, tj. kako ravnati z ljudmi v stiski in jih usmeriti k podpornim ukrepom ali virom financiranja. Poleg tega potrebujejo takojšnje izobraževanje o tem, kako prepoznati ranljive ljudi in jim zagotoviti podporo.

1.23. Pozornost zdravstvenih delavcev na gospodinjstva, ki jih pesti energetska revščina

Zdravstvene delavce je treba usposobiti za razumevanje povezave med življenjskimi razmerami in zdravjem ljudi, ki živijo v energetska revnih gospodinjstvih. Na podlagi razumevanja energetske revščine bi morali biti zdravniki in zdravstveni delavci usposobljeni za dajanje informacij o tem, kje lahko ljudje, ki se soočajo z energetska revščino, najdejo nadaljnjo podporo in pomoč, po potrebi s priporočilom zdravnika za izboljšanje življenjskih razmer v gospodinjstvu z zdravstvenega vidika. Priporočila zdravstvenih delavcev bi lahko vključili v merila za programe prenove – ljudje s priporočili bi npr. morali prejeti dodatne točke ali imeti prednost pri prenovi.

1.24. Več raziskav o povezavi med energetska revščino in zdravjem

Podatki o povezavi med energetska revščino in zdravjem, zlasti o vplivu energetske revščine na duševno zdravje, so še vedno pomanjkljivi. Nujno potrebne so pobude, kot je <https://www.urban-health.eu>, ki si prizadevajo povezati raziskovalne podatke o vplivih energetske revščine na zdravje. Med merila energetske revščine bi bilo treba vključiti tudi zdravstvene vidike,

1 <https://www.empowermed.eu/wp-content/uploads/2020/07/D1.3-Report-on-previous-experiences-Final-for-Web.pdf>

saj obstaja močna povezava med ljudmi z različnimi omejitvami in energetsko revščino, ker ljudje z različnimi omejitvami porabijo več energije za specializirano medicinsko opremo, ki je potrebna za ohranjanje kakovosti življenja. Poleg tega je treba v podnebne projekte vključiti zdravstvene delavce, saj obstaja močna povezava med podnebnimi vplivi in javnim zdravjem, interdisciplinarne raziskave teh vplivov pa so nezadostne.

1.25. Prepoznavanje in ukrepanje na področju povezanosti energetske revščine z duševnim zdravjem

Depresija in tesnoba sta med najpogostejšimi zdravstvenimi težavami, povezanimi z energetsko revščino. Negotovost zaradi slabih življenjskih razmer, strah pred visokimi stroški energije in na splošno nizka kakovost življenja vplivajo na razvoj različnih zdravstvenih težav. Duševno zdravje in njegovo povezanost z energetsko revščino je treba destigmatizirati. Platforma za zagovorništvo duševnega zdravja je konec leta 2021 objavila izjavo, v kateri obravnava izzive, s katerimi se sooča duševno zdravje v postpandemičnem okolju. V njej pozivajo k oblikovanju medsektorske dolgoročne strategije za duševno zdravje. V izjavi so ženske in dekleta, otroke, etnične manjšine, gibalno ovirane, starejše in ljudi v težavnem socialnoekonomskem položaju jasno

opredelili kot skupine, ki so nesorazmerno izpostavljene tveganju, da jih bodo prizadele težave z duševnim zdravjem. Med drugim spodbujajo zamisel o kampanji za duševno zdravje, ki bi naslovlila »socialnoekonomske dejavnike duševnega zdravja, pri čemer bi bila posebna pozornost namenjena tistim, ki se soočajo s številnimi in prepletajočimi se oblikami diskriminacije, tudi na podlagi etnične pripadnosti, vere, spolne usmerjenosti in spolne identitete, migracijskega statusa, starosti ali invalidnosti«. ²

1.26. Boljša kakovost zraka v gospodinjstvih

Stare in energetske neučinkovite peči, štedilniki in klimatske naprave povzročajo slabo kakovost zraka, kar negativno vpliva na zdravje. Po podatkih projekta EmpowerMed je v Albaniji 11 %, na Hrvaškem pa 15 % anketirancev poročalo o težavah s kroničnim bronhitisom, 6 % (Albanija) oziroma 9 % (Hrvaška) pa o težavah z astmo. Treba bi bilo razmisliti o subvencijah za nove peči in štedilnike kot o možni rešitvi za izboljšanje kakovosti zraka. Za gospodinjstva, ki jim grozi energetska revščina, bi morali biti na voljo obvezni in brezplačni dimnikarski pregledi ter obvezna in brezplačna letna menjava filtrov klimatskih naprav.

2 https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2021/10/FINAL_Statement_-Mental-Health-Advocacy-Platform.pdf